

לפרשת בא – תשע"ד

מה חדש?

הרב יחזקאל פרנקל

המצווה הראשונה

התורה היתה אמורה להתחיל כאן, בפרשתנו. על פי ההווא אמינא של רבי יצחק המובא ברש"י הראשון על בראשית היתה התורה צריכה להתחיל כעת, מאמצע פרשת בא, במצוות החודש הזה לכם ראש חודשים – מצוות קידוש החודש, המצווה הראשונה שנצטוו בה בני ישראל כעם, לא כיחידים, שרק לשם ידיעת זכותנו על ארץ ישראל תיארה התורה את מעשה בריאת העולם והנהגתם של האבות ככל האמור בספר בראשית לפני פירוט המצוות. ולמרות שאותה הווא אמינא נדחתה, עדין נשאלת השאלה במה זכתה מצוות קידוש החודש להיות המצווה הראשונה?

מכמה צדדים במצוות קידוש החודש נראה כי דוקא בה יש מאפייני יסוד של עם ישראל בעולם ושל עבודת ה' של האדם.

מה חדש?

מהות המצווה היא ההתבוננות, העירנות, המעקב אחר המשתנה והמתחדש. החודש, מילה הנובעת מהתחדשותה של הלבנה, מתקדש עם התחדשותו. יש בדבר צד המזכיר את דברי מרן הרב זצ"ל: 'הישן יתחדש והחדש יתקדש', לאמר, אין לחדש ערך מצד היותו חדש בלבד אלא יש לקדשו. במאמר מוסגר שעל דרך הרמז נאמר שכל דבר חדש מצריך עדות נאמנה בפני בית דין שיבחנו אותו מכל צדדיו בכדי לקבוע אם אכן חדש הוא מחד, ואם אכן קדוש הוא, מאידך... עירנות זו לחידוש הלבנה עדות היא על חיבורם של שלושת מרכיבי היסוד בתורה: ישראל, הבריאה והקדושה.

לבריאה יש מימדים שונים, הופעות מגוונות ומצבים מתחדשים אך כל אלו אינם לעצמם עומדים אלא לבחינתם של ישראל, האם יש בהם מן הנלקח לעבודת ה' או מן הנדחה ממנה. בכלל זאת ניתן להכליל התחדשויות טכנולוגיות, רפואיות, פוליטיות ואף חברתיות. אלו ועוד אינם נכונים רק מעצם העובדה ש'ככה זה היום', ש'האדם המודרני הוא כבר לא מה שהיה' וכדו' קלישאות של מבט שטחי. כל התחדשות אפשר שכבר היתה ואין בה ממש אפשר שאין בה סכנה לישראל ולתורה, ואפשר שחדש יש בה אך קדושה לא. מכל מקום נמצאנו למדים שהקב"ה הכפיף את המצוה לדעת בית הדין הגדול של חכמים לצורך קידוש הבריאה, תיקון עולם והמלכת ה' עליו ועל כל צדדי הופעותיו.

סוד התמעטות הירח

הלבנה אינה מלאה תמיד. להיפך. לעיתים דומה שהלכה ואיננה. מתבונן שיטתי יוכל אפילו לשרטט את הציר שהראה את 'גרף הנפילה' שלה, להוכיח שהנה הנה, 'קמעא קמעא' ירדה מגדולתה, הצטמקה ונמוגה. תם ונשלם.

ברור שאין זו אלא אמת חלקית בלבד.

כנסת ישראל נמשלה ללבנה. כמה וכמה פעמים מיעטו את חילם של ישראל אימפריות וממלכות אדיר. כמה וכמה קרה שהיא הצטמקה ורע לה, התדרדרה, התכווצה וכמעט נמוגה. לא מעטים היו שאמרו 'הנה, גם לישראל בא סופם' ולא ידעו כי 'לא כצורנו צורם'.

ממלכות רבות דרכו עלינו, ביזו, עינו והשפילו עד עפר, וקיימו בנו את הפסוק 'והיה זרעך כעפר הארץ' ממש, ולעיתים לא רק עפר אלא עפר ואפר ותימרות עשן...

אלא שלא ידעו הם ולא יבינו את שראה רבינו הרמב"ם בפירושו לפסוק זה:

"וכבר הבטיח הקב"ה ליעקב אבינו עליו השלום שאע"פ שישתעבדו האומות בזרעו ויענו

אותם ויגברו עליהם הם ישארו ויעמדו - והמשתעבדים בהם יחלפו ויאבדו, כמו שנאמר 'והיה זרעך כעפר הארץ' כלומר אע"פ שהם נתונים למרמס כעפר הזה שהכל דורסין אותו סוף שיגברו וינצחו. וכן על דרך המשל כמו שהעפר באחריתו יעלה על הדורסים אותו וישאר הוא והדורסים אותו לא יעמדו). "הרמב"ם - אגרת תימן)

כמו הלבנה שנראית כאילו בטלה ואיננה, כך ישראל במשבריהם, במצוקותיהם ובנפילותיהם, אך לעולם הם דבקים בהתחדשות מתמדת, ומבקרים בהמוניהם במוזיאונים לזכר כל אותן אימפריות וממלכות שעברו עלינו וכעת אנו דורכים מעליהם: אשור, בבל, מדי, פרס, יוון, רומי, ממלוכים, צלבנים, עותמנים ורבים נוספים, ואליהם יצטרפו לבסוף גם מאלו העומדים עלינו לכלותנו כיום:

"וכן הבטיחנו הבורא על ידי נביאיו שלא נאבד ולא יעשה עמנו כליה ולא נסור לעולם מלהיות אומה חסידה. וכמו שאי אפשר שיתבטל מציאותו של הקב"ה הן אי אפשר שנאבד ונתבטל מן העולם. שכן אמר (מלאכי ג' ו') אני ה' לא שנית ואתם בני יעקב לא כליתם. "רמב"ם שם

קידוש החודש וקדושת הארץ

אך לא רק שרידות יש לכנסת ישראל אלא בעיקר חיות, רעננות ויצירתיות. את כל המשברים והגלים הללו עברנו על מנת להוריד לעולם את האור העליון, וזה, דוקא מארצנו הקדושה יוצא, ובייחוד במצות ההתחדשות הזו, מצוות קידוש החודש:

"ודע שהחשבון הזה שנמנה אותו היום ונדע בו ראשי חדשים והמועדים אי אפשר לעשותו אלא בארץ ישראל לבד... ובכאן שורש גדול מאד משרשי האמונה לא ידעו ולא יתבונן במקומו אלא מי שדעתו עמוקה:

וזה, שהיותנו היום בחוצה לארץ מונים במלאכת העבור שבידינו ואומרים שזה היום ראש חדש וזה היום יום טוב לא מפני חשבוננו נקבעה יום טוב בשום פנים אלא מפני שבית דין הגדול שבארץ ישראל כבר קבעו זה היום...

ואני אוסיף לך באור: אילו אפשר דרך משל שבני ארץ ישראל יעדרו מארץ ישראל - חלילה לאל מעשות זאת כי הוא הבטיח שלא ימחה אותות האומה מכל וכל - ולא יהיה שם בית דין ולא יהיה בחוצה לארץ בית דין שנשמך בארץ - הנה חשבוננו זה לא יועילנו אז כלום בשום פנים לפי שאין לנו רשות שנחשב בחו"ל ונעבר שנים ונקבע חדשים... כי מציון תצא תורה"

כי היא חכמתכם ובינתכם

חז"ל דרשו את הפסוק שבכותרת לגבי קביעת המועדות על ידי ישראל, חכמה שרק כעת עם השתכללות המכשור המדעי ניתן להגיע להתפעלות מדייקנותם המדהימה של חכמינו לגבי אורכו של החודש.

לאור דברינו דלעיל על סוד התמעטות הלבנה יש להוסיף נקודת התבוננות לענין זה, הקשורה לחכמה שבדבר.

"איש בער לא ידע וכסיל לא יבין את זאת: (ח) בפרח רשעים כמו עשב ויציצו: כל פעלי און להשמדם עדי עד: (ט) ואתה מרום לעלם ה"'

במזמור זה אנו אומרים שרק מי שאינו כסיל או איש בער יבין את זאת, את פריחת הרשעים כמו עשב - להישמד עדי עד. אך מדוע נזקקים לחכמה גדולה כל כך בכדי להבין שרשעים פורחים בריבוי עצום ולזמן קצר כמו עשב ולאחר מכן נעלמים? מה כה מיוחד בהנהגה זו שהיא 'סבירה' מצד העולם הזה המצמיח רשעים ו'סבירה' מצד הנהגת ה' המנהיג את העולם?

סוד הלבנה המתמעטת ומתחדשת לאחר נסיגתה נותן כיוון הבנה אפשרי לחכמה זו הנצרכת להבנת פריחת הרשעים וריבויים - והישמדם, לעומת הצדיק הפורח כתמר.

חכמה רבה ועמוקה יש בדבר – מפני שהדברים קשורים יחד. פריחת הרשעים מפחידה ומאיימת על עולמם של הצדיקים אך הצדיק אינו נסוג מתורתו עקב כך, הוא נאחז בארצותיו עמוק יותר, מבסס את דעותיו באופן מוצק יותר ואף מעגל תומכיו מתרחב עקב שני מתחים סותרים אלו.

וזו חכמה גדולה מאד, עמוקה ומורכבת, להבין את סוד האחדות של הריקנות המולידה מלאות, של שלילה המחייבה את החיוב – דוקא מתוך הצורך להיאבק בה.

מכל אלו הצדדים ראויה ומתאימה ביותר מצוות קידוש החודש להוות את המצווה הראשונה שהצטוו בה בני ישראל בתורה כעם.

בימים אלו שהם כה קשים לארץ ישראל המתחדשת מעפרה, דוקא הציבור היחיד בארץ הדבק בקידוש ההתחדשות נמצא במראית עין של סכנה. אך כדברי הרמב"ם, סוף דבר ברור מראש: גם חלושי דעת ורכי לב וגו מעמנו לא יסיגו לאחור את קדושת הארץ והזמן המיוחד הזה בו ישראל מתחדשים בארצם.

כל המנסים לרפות את ידינו פועלים את פעולת האש על הברזל, הוא מתקשח יותר ויותר. כך תמיד פעל יהודי, על פי הנוסחה המנצחת של 'וכאשר יענו אותו כן ירבה וכן יפרוץ', וממראית עין של התמעטות יפרחו ימים גדולים של מלאות והארות גדולות.